

«ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ» В СИСТЕМІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗНАННЯ: СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА

Взаємовідносини учасників педагогічного процесу – одна із найстаріших педагогічних проблем, яка внаслідок своєї значущості в нових історичних умовах кожен раз актуалізується заново. Сьогодні, коли виключно важливою стала задача гуманізації освіти як чинника гуманізації світу, суспільства, людини, названа проблема виявилася центральною, оскільки виникла в сучасних умовах за спрямованості людей до розуміння і прийняття один одного. В цьому контексті зрозумілі і прагнення викладачів і студентів до взаєморозуміння у педагогічному процесі вищої школи: завдяки йому підвищується значущість суб'єктів взаємодії один для одного, підвищується якість професійної підготовки. Гуманізація освіти, як би багатогранно ми її не розглядали, ґрунтується, на наш погляд, на взаєморозумінні між учасниками навчально-виховного процесу.

Сам по собі цей термін не новий, проте зміст його залишається до кінця невизначеним, тому важливо виявити його сучасне наповнення, обумовлене осмисленням самого феномена «взаєморозуміння» в умовах інтерпретації як суті його носія – людини, суб'єкта, особистості, індивідуальності, так і визначеного ним реального процесу – тлумачення і прийняття людиною дійсності, в тому числі й кожного «іншого».

У даний час, коли можливість виживання світу і людства виявилася залежними від рівня культури, духовності людини, освіта в цілому й вища освіта зокрема, осмислюється більшою частиною прогресивної спільноти людства як засіб, що наближає до вирішення цього завдання: усвідомлюється особистісно-перетворюючий характер освіти, використання специфічних інструментів впливу в міжособистісній взаємодії не тільки на раціональному, а й на ірраціональному рівні.

Педагогічна ефективність професійної підготовки фахівця, як показує досвід, обумовлена тим, наскільки учасники освітньої взаємодії розуміють один одного, який характер приймають їх відносини: чим глибшим, ціннісно-змістовним є зв'язок між учасниками процесу навчання, тим швидше встановлюється атмосфера довіри: прийняття, визнання та емпатійне ставлення до іншої особистості. Таким чином, актуальність даної проблеми зумовлюється її педагогічною значущістю для підвищення якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах психологічного комфорту академічного освітнього середовища.

Аналіз наукових джерел показує, що дана проблема вивчалася в різних аспектах: загальні питання психології педагогічної взаємодії у вищій школі досліджували І. Бех, О. Киричук, Г. Костюк, О. Мороз, Д. Ніколенко, В. Сластьонін та ін.; діалогічна взаємодія викладача й студента як умова особистісно-професійного зростання майбутнього вчителя була предметом наукових розвідок Л. Долинської, В. Казміренка, І. Кріба, В. Семиченко; психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів вивчали І. Булах, А. Котенева, В. Росоха, В. Юрченко та ін.

Мета нашого наукового пошуку полягає у з'ясуванні сутності і специфіки поняття «взаєморозуміння» у контексті педагогіки вищої школи.

Змістовно-порівняльний аналіз наукових праць свідчить, що до визначення змісту даного поняття існують різні підходи. Так, в українському педагогічному словнику зазначено, що «взаєморозуміння – це інтерпретація «іншого» як цінного, значущого, усвідомлюваного здатним стати через його особистісне самовираження фактором активізації (і коригування спрямованості) особистісного саморозвитку партнера» [1, с. 29]. Маючи на увазі сутність взаєморозуміння як творення «загального»,

Марк Аврелій характеризував його як «єдність загального розуму», Ентоні Шефтсбері писав про нього як про «духовну і соціальну чесноти» [2, с. 99].

Дослідник З. Калмикова стверджує: «Взаєморозуміння – це процес руху до створення і розширення деякого «узагальненого» – цінності, перспективи, уявлення, знання, розуміння, вибудовування «простору загальних смислів», території тонкого взаємного осмислення-зближення, яка тендітна, динамічна. Її необхідність є в тому, що вона надає можливість самовизначення і духовно-моральної самореалізації то одному, то іншому з партнерів» [3, с. 39].

Аналіз наукових праць дозволяє розглядати взаєморозуміння, насамперед, як взаємне відношення: це ставлення, вибірковий зв'язок, встановлений з двох сторін. Він може виникнути на початку неврівноваженої мотивації, де кожен з учасників бачить власні смисли, вирішує власні завдання від примітивних завдань «користі» до більш складних завдань «взаємної розвідки» і, нарешті, до самовідношення і самоствердження.

У той же час взаєморозуміння – це характеристика, яка вказує на якість відносин в педагогічному процесі. З точки зору педагогічної ефективності вважаємо, що можна говорити про визначені рівні взаєморозуміння. Нижній рівень взаєморозуміння – функціональний (індивідуальний) – пов'язаний із взаємним визнанням обов'язків і взаємних очікувань суб'єктів взаємодії, пізнанням і прийняттям особливостей спілкування і поведінки.

Середній, діяльнісно-практичний (суб'єктний), рівень взаєморозуміння характеризується двостороннім прийняттям визначених правил взаємодії, конструктивним діалогом, готовністю йти в ім'я справи на взаємні поступки, наявністю установок на конвенціональні відносини, виправдування змін у вимогах один до одного та ін.

Високий, духовно-моральний (особистісний), рівень взаєморозуміння відрізняється спільністю найголовніших цінностей і ціннісних орієнтацій, здатністю «чути рух почуттів і «з півслова», розуміти думки, умінням відчувати і враховувати душевний стан «іншого», ціннісним ставленням до нього, готовністю до тонкої рефлексії. Цей рівень взаєморозуміння в принципі незавершений, тому що посилюється зближення суб'єктів педагогічного процесу, що породжує все нові нюанси в їх взаємопізнанні і взаємовпливові, обопільній узгодженості особистісного самовизначення, що актуалізує необхідність саморозвитку. Тільки цей особистісний рівень взаєморозуміння може свідчити про дієвий розвиток відносин викладача і студента у педагогічному процесі вищої школи.

Взаєморозуміння викладача і студентів – одна з головних умов підвищення ефективності навчання і виховання у вищому педагогічному закладі, а також результат педагогічного спілкування, який сприяє його продуктивності [4].

Отже, сутністю взаєморозуміння є розуміння і прийняття цілей, мотивів та установок партнерів міжособистісної взаємодії, що дозволяє встановлювати доброзичливі, емпатійні, довірливі суб'єкт-суб'єктні відносини.

Також потрібно зазначити, що взаєморозуміння суб'єктів педагогічного процесу – це «вузловий» феномен гуманістичної педагогіки [3, с. 45]. Гуманістична педагогіка вищої школи ґрунтується на принципах суб'єктності і студентоцентризму; суспільно-ціннісної цільової спрямованості педагогічного процесу; гуманітаризації й демократизації професійної підготовки; розвиваючого і виховуючого характеру навчально-пізнавальної діяльності студентів; активності, самостійності, креативності в оволодінні майбутнім фахом. Тому взаєморозуміння, в його сучасному значенні, це не смисл учинків і різних життєвих проявів «іншого», а самостійне відкриття цих смислів. Будувати відносини зі студентами так, щоб вони відкривали все нові і нові, в тому числі й високі смисли у взаємодії з викладачем, у відносинах з іншими, в самому навчанні, в

досліджуваній науці, у власному житті, – мабуть, це і є найскладніша і відповідальніша задача викладача вищої школи.

Змістовно-порівняльний аналіз наукової літератури показує, що взаєморозуміння виступає і мотиватором відносин викладача і студента. Так, ситуативна затребуваність взаємопізнання, взаємоінтерпретації, взаємоприйняття, взаємоповаги, взаємодовіри, взаємоочікування веде до актуалізації та поглиблення освітньої взаємодії. Взаєморозуміння на високому рівні свого розвитку стає і для викладача і для студента продуктивним джерелом мотивів духовної праці по вдосконаленню взаємовідносин.

Приходимо до висновку, що *специфіка взаєморозуміння викладача і студента у педагогічному процесі вищої школи полягає:*

– по-перше, у провідній ролі викладача в досягненні взаєморозуміння зі студентом, оскільки він є не просто учасником міжособистісних відносин, але й організатором цього процесу, який визначає його цілі, зміст і форми;

– по-друге, у суб'єкт-суб'єктному характері відносин викладача і студента, який сприяє розкриттю інтелектуального-творчого потенціалу майбутнього фахівця і формує довіру як якісну характеристику міжособистісної взаємодії;

– по-третє, у гуманістичній спрямованості професійної діяльності викладача, яка зумовлюється особливостями особистості викладача, позиціями у відносинах зі студентами; характером взаємодії під час проведення лекційних, семінарських і практичних занять; манерою подання навчального матеріалу, індивідуально-гуманістичним підходом до кожного студента.

Таким чином, взаєморозуміння викладача і студента у вищій школі є психолого-педагогічним феноменом якості спілкування, діяльності і поведінки суб'єктів педагогічної взаємодії; якісною характеристикою формування суб'єкт-суб'єктної ціннісно-змістовних відносин, а також чинником інтелектуально-пізнавальної активності студента, оволодіння ним фаховими компетентностями в процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
2. Енциклопедія освіти / за ред. В. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Калмыкова З. И. Педагогика гуманизма. Москва : Знание, 1990. 145 с.
4. Хоменко А. В. Теоретико-методичні засади міжособистісного взаєморозуміння системі «викладач-студент». *Дидаскал*. № 11. 2011. С. 181–187.

Марина ТИХОНЕНКО

ФОРМУВАННЯ УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Виховання не повинно обмежуватися лише особистим впливом педагога на кожного учня. Цей процес обов'язково повинен підсилюватися різностороннім впливом колективу, який не лише забезпечує свободу і захищеність індивіда, а й виступає як носій здорової моралі й акумулює в собі багатство моральних та художньо-естетичних відносин. Тому важливо навчити учнів працювати в колективі, приносити користь, поважати думку та працю своїх одногрупників, наставників та педагогів, дослухатися до порад, розрізняти добро і зло, допомагати учням, які відстають. А правильно підібрані методи і засоби формування учнівського колективу сприяють всебічному розвитку особистості та підвищують ефективність, засвоєння навчального матеріалу.

Тому, педагоги у своїй діяльності намагаються досягти мети, а саме: